

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ISSN 2786-9113 (Online)

ISSN 2786-9105 (Print)

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА ТА НАУКА

Випуск 4, 2025



Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Головний редактор:

Грицай Наталія Богданівна, доктор педагогічних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет

Члени редакційної колегії:

Белікова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Войтович Оксана Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет

Володимирець Віталій Олександрович, кандидат біологічних наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування

Волошанська Світлана Ярославівна, кандидат біологічних наук, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Гапон Світлана Василівна, доктор біологічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет

Гойванович Наталія Костянтинівна, кандидат біологічних наук, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Дмитроца Олена Романівна, кандидат біологічних наук, доцент, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Іванців Василь Володимирович, кандидат історичних наук, доцент, Луцький національний технічний університет

Калько Андрій Дмитрович, доктор географічних наук, професор, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівненський технічний коледж Національного університету водного господарства та природокористування

Кіндрат Вадим Кирилович, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Кірвель Іван Йосипович (Kirvel Ivan), доктор географічних наук, професор, Поморський університет в Слупську, Польща

Коржик Ольга Василівна, кандидат біологічних наук, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Лисиця Андрій Валерійович, доктор біологічних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет

Мартинюк Віталій Олексійович, кандидат географічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Мельник Віра Йосипівна, кандидат географічних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет

Мотузок Олександр Петрович, кандидат біологічних наук, доцент, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Ольшанський Ігор Григорович, кандидат біологічних наук, Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України

Онїпко Валентина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет

Радослав Мушкета (Radoslaw Muszkieta), доктор педагогічних наук, професор, Університет Миколи Коперника в Торуні, Польща

Сачук Роман Миколайович, доктор ветеринарних наук, старший дослідник, Рівненський державний гуманітарний університет

Суходольська Ірина, Леонідівна, кандидат біологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Сяська Інна Олексіївна, доктор педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Федонюк Віталіна Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент, Луцький національний технічний університет

Шейрене Вайда (Šeiriene Vaida), доктор філософії (природничі науки), старший науковий співробітник, Центр природничих досліджень Інституту геології та географії, Вільнюс, Литва

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04138.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа –
**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
(вул. Степана Бандери, буд. 12,
м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua,
тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська,
англійська, польська, німецька,
французька, італійська, литовська,
іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 6 разів на рік.

Затверджено до друку та поширення
через мережу інтернет відповідно до
рішення Вченої ради
Рівненського державного
гуманітарного університету
(протокол від 25.09.25 р. № 11).

Матеріали друкуються мовою
оригіналу. Відповідальність за добір
і викладення фактів несуть автори.
Редакція не завжди поділяє точку зору
авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на
наявність плагіату за допомогою
програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 1543 від
20 грудня 2023 року. Наказ МОН
України № 220 від 21 лютого
2024 року (спеціальності: А1 Освітні
науки, А7 Фізична культура і спорт,
С6 Географія та регіональні студії,
Е1 Біологія та біохімія, Е2 Екологія,
Е4 Науки про Землю)

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/natural>

ЗМІСТ

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА

Освітні науки

<i>Білецька Г. А., Матеюк О. П., Барна Л. С.</i> ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	7
<i>Власенко Р. П.</i> МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЇВ ЖИТОМИРЩИНИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ.....	16
<i>Войтович О. П.</i> ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ХІМІЇ» З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ.....	26
<i>Грицай Н. Б., Горбулінська С. М.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ З БІОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	30
<i>Коцун Л. О., Іванців О. Я., Римар О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ГУРТКОВІЙ РОБОТІ	36
<i>Люленко С. О.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗМІЦНЕННІ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	42
<i>Молнар К. А., Філеп М. Й., Сабов М. Ю., Чома З. З., Бак Є. О.</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ-ЗУМЕРІВ: ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ ЗВІТНОСТІ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ.....	47
<i>Онїпко В. В., Япринець Т. С.</i> РОЗВИТОК ГНУЧКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS) ЗАСОБАМИ ОСВІТНІХ ХАКАТОНІВ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	55
<i>Павелків К. М.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ.....	64
<i>Самохвалова В. Л., Журавльова І. М., Тур М. Б.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ОКРЕМИХ ІНСТРУМЕНТІВ МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЗА РІЗНИХ РІВНІВ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ БІОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	72
<i>Стельмах В. Ю., Ткачук Н. М., Барський Ю. М.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ.....	82
<i>Трохимчук І. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ ГЕНЕТИКИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ.....	92

Фізична культура і спорт

<i>Гоголь Т. В., Гоголь В. В., Кіндрат В. К.</i> ПРОЄКТУВАННЯ МОДЕЛІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ВОЛЕЙБОЛІСТІВ З УРАХУВАННЯМ ЇХНЬОГО ІГРОВОГО АМПЛУА.....	97
<i>Нагорна О. Б., Альошина А. І.</i> ОЦІНКА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ.....	104
<i>Ногас А. О., Бичук І. О.</i> МОТОРНА АСИМЕТРІЯ ЯК АДАПТАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ: ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ОДНОБІЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ.....	114

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Біологія і біохімія

<i>Бурмістрова Н. О., Ковальчук Т. Д.</i> ДЕКОРАТИВНІСТЬ РОСЛИН CHRYSANTHEMUM × MORIFOLIUM (RAMAT.) HEMS. EX SITU НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ	121
--	-----

Гапон С. В., Гапон Ю. В., Пархоменко Н. О. МОНІТОРИНГ ДИНАМІКИ БРІОУГРУПОВАНЬ ОБ'ЄКТА САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА «ПОЛТАВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ПАРК».....	132
Григоренко А. С. МОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ В СТІНЦІ ДВАНАДЦЯТИПАЛОЇ КИШКИ ЩУРІВ ПІД ДІЄЮ КОМПЛЕКСУ ХАРЧОВИХ ДОБАВОК НА ТКАНИННОМУ РІВНІ.....	138
Звір Г. І. КОГНІТИВНІ ТА НЕВРОЛОГІЧНІ ПОРУШЕННЯ У СТУДЕНТІВ, СПРИЧИНЕНІ КОРОНАВІРУСНОЮ ІНФЕКЦІЄЮ.....	145
Лисиця А. В., Кривошия П. Ю., Квартенко О. М., Нечипорук Б. Д., Горчак П. В. ВПЛИВ ПОЛІМЕРНИХ ПОХІДНИХ ГУАНІДИНУ, НАНОЧАСТИНОК ОКСИДУ ЦИНКУ І ЕФІРНИХ ОЛІЙ НА ПРОЛІФЕРАЦІЮ М'ЯЗОВИХ КЛІТИН РИБИ.....	155
Нагорна С. В., Шокало Н. С., Шокало К. С. ПЛАНУВАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ РИЦИНИ ЗВИЧАЙНОЇ (RICINUS COMMUNIS L.) У СТРУКТУРІ САДОВО-ПАРКОВИХ НАСАДЖЕНЬ.....	165
Симонова Н. А., Мехед О. Б. ВПЛИВ ТОКСИКАНТІВ РІЗНОЇ ХІМІЧНОЇ ПРИРОДИ НА ІНТЕНСИВНІСТЬ ПЕРЕКИСНОГО ОКИСНЕННЯ ЛІПІДІВ В ПЕЧІНЦІ КОРОПА ЛУСКАТОГО.....	171
Сяський В. А., Сяська І. О., Антонюк-Кисіль В. М., Саламадзе О. О. КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КАРДІОЛОГІЧНИХ ПАТФІЗІОЛОГІЧНИХ СТАНІВ І ПРОЦЕСІВ МЕТОДАМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ.....	181
Чеканов М. М., Діденко І. П., Ковтонюк А. І., Фабрика М. Р., Кульбіцький В. Л. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ДЕМОГРАФІЧНА ПОПУЛЯЦІЙНА СТРУКТУРА PULSATILLA PRATENSIS MILL. У МЕЖАХ ПОБУЖЖЯ.....	187
Екологія	
Крайнюков О. М., Щокіна М. М. ПРОБЛЕМА ВПРОВАДЖЕННЯ БІОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ РАННЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД	195
Мельник В. Й., Володимирець В. О., Савчук Л. К., Логвиненко І. П. ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ РОСЛИННОСТІ АНТРОПОГЕННО ЗМІНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ ВІДПРАЦЬОВАНИХ КАР'ЄРІВ.....	201
Географія	
Білоус В. А., Білоус Ю. О. КАРТОГРАФІЧНА СПАДЩИНА ОЛЕКСАНДРА ЗУПАНА: ВІД РУКОПИСНИХ КАРТ ДО СУЧАСНИХ ГІС-МОДЕЛЕЙ.....	210
Поплавська І. В., Кузишин А. В., Вовк Л. А., Похила Ю. В., Герасимчук Д. В. ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТИПІВ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВПЛИВ НА НЕЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ.....	217
Робак Р. М. ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	225
Скиба Г. В., Циганенко-Дзюбенко І. Ю., Курило С. М., Шихненко К. О. СТАЛІЙ РОЗВИТОК ВОДНИХ РЕСУРСІВ МАЛИХ РІЧОК УРБАНІЗОВАНИХ ЛАНДШАФТІВ ЖИТОМИРСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ.....	232
Тарновецький В. І. ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ОЦІНОК В УКРАЇНІ: НА ПРИКЛАДІ ОВД ТА СЕО.....	243
Тищенко С. В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ СИСТЕМ.....	249

УДК 911.3:61(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-4.28>

ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТИПІВ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВПЛИВ НА НЕЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Поплавська Інна Володимирівна

кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: I-8429-2018
Scopus author ID: 57984319800
Researcher ID: I-8429-2018

Кузишин Андрій Васильович

доктор географічних наук, професор,
декан географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0000-0003-3879-7337
Scopus author ID: 57212264511
Researcher ID: AAF-1840-2019

Вовк Любомир Аркадійович

аспірант кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Похила Юрій Володимирович

аспірант кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Герасимчук Дмитро Васильович

аспірант кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0009-0002-5309-2642

У статті розглянуто проблему просторової організації типів міського простору малих і середніх міст у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні. Актуальність дослідження зумовлена тим, що наукова увага традиційно зосереджувалася на великих агломераціях, тоді як локальні міста залишалися поза глибоким аналізом, незважаючи на їхню важливу роль у функціонуванні територіальних громад. Теоретичною основою роботи стали концепції соціально-просторової діалектики (Е. Соджа), простору як соціального продукту (Г. Лефевр), «простору потоків» (М. Кастельс), а також сучасні урбаністичні підходи, що підкреслюють поліцентричність і людиноцентричність міських середовищ (Новий урбанізм, Я. Гехл). Просторова організація міських територій розглядається не як статична ієрархія зон, а як динамічна мережа відносин, у якій співеволюціонують форми, функції та соціокультурні значення під впливом ринків, інституцій, технологій і практик повсякденності. Адміністративно-територіальна реформа призвела до трансформації функціональних типів міського простору, що на прикладі Тернопільської області проявилось у переході до поліцентричної моделі, концентрації функцій у нових центрах громад та зміцненні ролі міст як активних вузлів регіонального розвитку. Це спричинило перерозподіл адміністративних і соціально-культурних функцій, зростання ролі міських площ, рад та культурних закладів. Економічні потоки перемістилися до нових центрів тяжіння, активізувавши логістичні та комерційні проєкти. Посилилася транспортна мережа «центр

© Поплавська І. В., Кузишин А. В., Вовк Л. А., Похила Ю. В., Герасимчук Д. В., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

громади – периферія». Житловий простір середніх і малих міст набув субурбанізованих рис, що стимулює формування локальних сервісних вузлів.

Ключові слова: міста, територіальні громади, просторова організація міст, малі міста, функціональні зони міста, трансформація міських просторів, Тернопільська область.

Poplavska I. V., Kuzyshyn A. V., Vovk L. A., Pohyla Yu. V., Herasymchuk D. V. Transformation of Urban Space Organization in Ternopil Region under the Administrative-Territorial Reform

The article addresses the problem of the spatial organization of types of urban space in small and medium-sized towns in the context of the administrative-territorial reform in Ukraine. The relevance of the study is determined by the fact that scholarly attention has traditionally focused on large agglomerations, while local towns often remained outside of in-depth analysis, despite their important role in the functioning of territorial communities. The theoretical basis of the research draws upon the concepts of socio-spatial dialectics (E. Soja), space as a social product (H. Lefebvre), the "space of flows" (M. Castells), as well as contemporary urban planning approaches emphasizing polycentricity and human-centered urban environments (New Urbanism, J. Gehl). Urban spatial organization is considered not as a static hierarchy of zones but as a dynamic network of relations in which forms, functions, and socio-cultural meanings co-evolve under the influence of markets, institutions, technologies, and everyday practices. The administrative-territorial reform led to a transformation of functional types of urban space, which, in the case of Ternopil region, manifested itself in a shift toward a polycentric model, the concentration of functions in new community centers, and the strengthening of towns as active nodes of regional development. This resulted in a redistribution of administrative and socio-cultural functions, the growing role of town squares, councils, and cultural institutions. Economic flows shifted toward new centers of attraction, activating logistics and commercial projects. The transport network between community centers and their peripheries was reinforced. Residential space in medium-sized and small towns acquired suburbanized features, stimulating the formation of local service hubs.

Key words: cities, territorial communities, spatial organization of cities, small towns, functional zones of the city, transformation of urban spaces, Ternopil region.

Постановка проблеми та її актуальність.

Інтерес науковців до урбанізації зазвичай асоціюється з великими містами, які часто є об'єктом детального та різностороннього дослідження. М. Вагнер і А. Гроу однозначно стверджують, що «малі та середні міста, які не вважаються ні агломераціями, ні мегаполісами, ні розташованими у віддалених сільських районах, значною мірою ігнорувалися в дослідженнях» [15]. Ці ідеї включають узагальнення про традиціоналізм (або відсталість), економічний занепад і втрату історичних центральних функцій порівняно з регіональними центрами чи метрополіями, відтік мізків і втрату молодого населення, неефективні та рефлексивні способи управління. Більше того, ці узагальнення, у свою чергу, свідчать про те, що малим містам бракує свободи дій, вони здебільшого є пасивними об'єктами в межах місцевої міської системи, погано інтегровані, якщо взагалі інтегровані, в глобальні мережі, в яких беруть участь великі міста.

Навіть побіжне спостереження свідчить про те, що існують великі відмінності між умовами та траєкторіями розвитку малих міст в межах одних і тих самих країн і регіонів, особливостями їх просторової організації. Ми вважаємо, що не тільки цікаво, але й важливо дослідити динаміку економічних, політичних, демографічних і культурних змін у малих містах, спробувати зрозуміти коріння цієї динаміки та те, як вона може відрізнятись від

міста до міста в контексті реалізації адміністративної реформи в Україні.

Поняття «просторова організація міського простору» охоплює структуру, взаєморозташування та взаємодію функціональних, морфологічних і соціокультурних підсистем міста. У теоретичному плані воно спирається на кілька інтелектуальних ліній: соціально-просторову теорію, морфологію міста, теорії мереж і потоків, економіко-географічні моделі розміщення, а також урбаністичні підходи до публічних просторів і мобільності.

За результатами адміністративної реформи в Україні постала потреба переоцінки ролі малих і середніх міст з позиції їх просторової організації та ролі в новоутворених громадах. З цієї позиції пропонуване дослідження є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Класичну рамку задає Г. Лефевр, який трактує простір як соціально вироблену реальність, де «репрезентації простору», «просторові практики» та «представлений простір» взаємодіють, породжуючи багатшаровість міських типів [11]. Е. Соджа розвиває ідею «соціально-просторової діалектики», підкреслюючи взаємне спричинення просторової форми та суспільних відносин; для дослідника це означає, що типи міського простору (житлові масиви, ділові ядра, індустріальні зони) є і наслідками, і драйверами соціально-економічних процесів [14].

М. Кастельс переводить фокус на «простір потоків», де мережеві інфраструктури комунікацій, транспорту і фінансів реляційно переплітають віддалені локалі, моделюючи поляризовану поліцентричність. Цей підхід особливо важливий для розуміння сучасних ділових кластерів, інноваційних районів і логістичних вузлів як типів, що організуються не лише «тут-і-тепер», а й у глобальних мережах.

У сучасному плануванні поліцентричність і транзитно-орієнтований розвиток формують просторову організацію навколо вузлів масового транспорту й коротких переміщень [8]. Новий урбанізм [9] і практична урбаністика Я. Гехла наголошують на «людиноцентричних» вуличних просторах, дрібному кроці фасадів, змішаних функціях і першості пішохода як детермінантах життєздатних типів кварталів [10].

В Україні питання просторової організації міського простору широко розкрито в працях К. В. Мезенцева. Зокрема у монографії **Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін** розкриті питання поліцентричності, просторових патернів та урбаністичні процеси в Україні [7]; корисна як контекст для просторового планування національного/регіонального рівнів. В його дослідженнях розкрито процеси трансформацій міст з позиції географічного та соціо-культурного різноманіття, швидкості та векторів інституційних перетворень, інших чинників. Все це разом призвело до виникнення декількох моделей постсоціалістичних трансформацій, що мають виразні відмінності [5].

На основі опрацювання згаданих теоретичних і прикладних досліджень, пропонуємо розуміти просторову організацію типів міського простору не як статичну ієрархію зон, а динамічну мережу відносин, де форми, функції та значення співеволюціонують під впливом ринків, інституцій, технологій і повсякденних практик. Інтеграція зазначених теорій і методів дає надійний теоретичний фундамент для емпіричного аналізу конкретного міста чи агломерації.

Мета статті. Готуючи дане дослідження ставилась мета – виявити, яким чином адміністративна реформа вплинула на просторову організацію міст на прикладі слабоурбанізованого обласного регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після реалізації адміністративно-територіальної реформи (2020 р.) просторову організацію типів міського простору Тернопільської області можна вважати зміненою – але ці зміни мають багатовимірний характер.

В Тернопільській області зараз локалізується 18 міських населених пунктів. До реформи 2020 р. чотири з них мали статус міст обласного підпорядкування та 14 – районного значення. Історичні

рисини стали головними щодо формування цих населених пунктів стали головними на цій території.

Реформа викристалізувала громади як нові адміністративні одиниці, закріпили роль Тернополя як обласного центру, а міста районного значення (Чортків, Кременець, Бережани, Збараж, Бучач та ін.) отримали статус центрів укрупнених територіальних громад. Це спричинило **перерозподіл функцій** між містами, коли частина адміністративних та управлінських інституцій була зосереджена в нових центрах громад та **посилила поліцентричність**, сформувався каркас із кількох міських осередків, що визначають просторові потоки у межах області.

За результатами адміністративно-територіальної реформи відбулася трансформація функціональних типів міського простору (табл. 1).

Адміністративний простір можна ідентифікувати як такий, що сконцентрувався у громадах, де розташовані центри нових адміністративних утворень. Це підсилило роль адміністративних площ, комплексів міських рад, центрів надання адміністративних послуг. В певних випадках це стало мотивацією.

Економічний простір – бізнес і торгівля перемістилися ближче до нових центрів тяжіння. Наприклад, у Чорткові чи Кременці активізувалося будівництво логістичних і комерційних площ, що змінило внутрішню структуру міст.

Соціально-культурний простір у нових громадах відобразився у концентрації культурних закладів (будинки культури, бібліотеки) саме в адміністративних центрах, що стимулює їхню модернізацію.

На окрему заслугу питання просторово-мережевої організації міських територіальних громад.

Зокрема, спостерігається суттєве зростання транспортних потоків, які суттєво зросли у напрямках «центр громади – сільські території». Це призвело до посилення ролі автостанцій, центральних вулиць та площ у містах-центрах.

Житловий простір у середніх і малих містах набуває «субурбанізованого» характеру: у громадах із вигідним транспортним розташуванням (поблизу Тернополя чи на важливих магістралях) посилюється забудова приватного сектору.

Малі міста, які раніше мали периферійні функції, нині отримали шанс стати **локальними сервісними центрами**. Це змінило просторову структуру: зросла роль центральних вулиць, комунальних установ, торгових майданчиків. Водночас у містах, які не стали адміністративними центрами (наприклад, Копичинці, Почаїв), спостерігається тенденція до «стагнації» просторового розвитку.

Таблиця 1

**Просторова організація типів міського простору Тернопільської області:
до та після адміністративно-територіальної реформи (2020)**

Критерій	До реформи (до 2020 р.)	Після реформи (з 2020 р.)
Адміністративний простір	Адміністративні функції зосереджені переважно у містах районного підпорядкування (Тернопіль, Чортків, Кременець, Бережани та ін.), слабка роль малих міст.	Формування нових центрів громад (Чортків, Збараж, Терехів, Ланівці тощо). Адміністративні будівлі та площі стають ядрами громадського життя.
Економічний простір	Концентрація бізнесу й торгівлі в обласному центрі (Тернопіль) та кількох райцентрах.	Розвиток локальних бізнес-центрів у містах-громадах (Чортків, Збараж, Кременець). Логістика та торгівля переміщуються у нові адміністративні вузли.
Соціально-культурний простір	Культурні заклади розпорошені; провідна роль обласного центру.	Посилення культурної інфраструктури в містах-центрах громад (будинки культури, бібліотеки, музеї). Акцент на локальній ідентичності.
Житловий простір	Переважає багатоповерхова забудова у великих містах та приватного сектору у малих. Субурбанізація слабо виражена.	Активізація субурбанізації довкола Тернополя та центрів громад. Розвиток нових житлових масивів у привабливих для інвесторів містах.
Транспортно-інфраструктурний простір	Основні транспортні потоки спрямовані до Тернополя як обласного центру.	Зростання транспортних потоків «центр громади – периферія». Розвиток автостанцій, доріг, вуличних мереж у містах-громадах.
Публічний простір	Недостатньо розвинені площі, сквери, громадські простори в малих містах.	У нових центрах громад розпочинається реконструкція площ, скверів, створення людиноцентричних просторів.
Ієрархія міст	Чітке домінування Тернополя, слабка роль малих міст.	Формування поліцентричної системи: Чортків, Кременець, Бережани, Збараж стають рівноправними сервісними вузлами.
Роль малих міст	Часто периферійна, допоміжна; слабкий вплив на навколишні села.	Малі міста як центри громад стають локальними осередками адміністрації, бізнесу та культури.
Просторово-соціальні наслідки	Нерівність у доступі до послуг між центром і периферією.	Підвищення доступності адміністративних та соціальних послуг завдяки новій системі громад.

Наведемо кейси двох міських населених пунктів Тернопільської області, які мали різний статус адміністрування до 2020 р., але сьогодні виступають центрами міських територіальних громад.

Місто Скалат.

Після об'єднання (2015) та підтвердження статусу центру територіальної громади у 2020 р., виокремився адміністративно-управлінський простір міста. В центрі Скалата «ущільнились» владні та сервісні функції: міська рада, виконавчі структури, ЦНАП, ради/комісії, що формує виразне адміністративне ядро та зону щоденного сервісного тяжіння для навколишніх сіл громади. На сайті громади оприлюднені структура, регламенти та сторінки ЦНАП (у т.ч. «мобільний адміністратор»), що підтверджує інституційне зміцнення сервісного центру в місті.

2023 р. затверджено Стратегію розвитку Скалатської міської територіальної громади на

2023–2027 рр., яка задає пріоритети для просторових інвестицій (інфраструктура, послуги, туризм). Така стратегія – типова «парасолька» для подальшої містобудівної документації та проєктів на території міста-центра [6].

На рівні державної політики введено новий інструмент – Комплексний план просторового розвитку територіальної громади, який інтегрує землекористування, мережі та публічні простори у єдиному документі. Це безпосередньо впливає на структуру міського простору центрів громад на кшталт Скалата.

Транспортно-логістичний простір міст почав розвиватися після отримання містом статусу центру громади. Скалат виконує вузлову роль завдяки автошляхам територіального значення (автоtrasа Т-2002 з'єднує Тернопільську та Хмельницьку області; Т-2019 – всередині області), а також історично пов'язаний із автодорогою М12 (Е50). Це

посилює транзитно-торгову функцію та підтримує центральність міста відносно периферій громади.

Позитивних змін зазнав комунально-інженерний простір Скалата після 2020 р. Для міста-центра зафіксовано розширення функцій у сфері твердих побутових відходів (контейнеризація, регулярний вивіз; понад 70% домогосподарств мають договори), централізоване водопостачання й водовідведення для установ, але брак повноцінної каналізаційної системи лишається викликом – це формує «комунально-технічний пояс» і пріоритети модернізації.

Як центр територіальної громади, Скалат акумулює дрібне підприємництво, сервіс і торгівлю, що «ущільнює» центральні квартали та вулиці з активним першим поверхом. Стратегія також фіксує потреби модернізації доріг, соціальної та комунальної інфраструктури – це підштовхує до локальних вуличних реконфігурацій (тротуари, велорух, освітлення), тобто до поступового перерозподілу вуличного простору на користь пішохода/велосипеда.

Освітній простір міста відзначається досить низьким рівнем організації та забезпеченням елементарного функціонального рівня, що потребує суттєвих змін, які б продемонстрували претензію центру громади на визнання статусу головного локального освітнього центру.

Подібну характеристику має і соціально-медичний простір міста.

Більш успішним в місті є функціонування культурно-туристичного простору. Воно формує «культурно-рекреаційний» кластер навколо Скалатського замку: затверджена програма реставрації/музеєфікації (2021–2025 рр.) передбачає благоустрій території, під'їзди, інженерію, що трансформує прилеглі простори на публічні та туристичні. У SWOT-Стратегії прямо позначено потенціал руїн замку та водночас нестачу готельної/туристичної інфраструктури – це вектор на формування нових туристично-сервісних зон у межах міста.

Екологічно-рекреаційний простір міста перебуває на стадії формування як цілісного утворення. Проблемні точки (незаконні сміттєзвалища; старі полігони; відсутність каналізації з відведенням стоків до річок) визначають пріоритети для реорганізації «сірих» зон у контрольовані інженерні майданчики та зелені буфери. Це безпосередньо впливає на функціональну мозаїку міста. Межування з Товтровим кряжем може розширити екологічно-рекреаційну складову цієї території.

Місто Кременець

Адміністративно-управлінський простір цього міста був сформований до 2020 р., адже воно вже виконувало функції районного центру (районна

державна адміністрація, районна рада, управління), проте після укрупнення районів та створення Кременецької ТГ саме міська рада стала ключовою ланкою управління.

Після 2020 р. в адміністративно-управлінському просторі Кременця відбулася зміна, яка була пов'язана із посиленням концентрації органів влади в центрі міста (міська рада, ЦНАП, виконавчі служби), а також розширенням доступності адмінпослуг для жителів сіл громади. Таким чином сформувався більш чіткий адміністративно-сервісний осередок у центральній частині Кременця.

Місто відзначається як один з небагатьох населених пунктів області, який формує освітньо-науковий простір. Це підтверджено функціонуванням тут Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії, Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського, Кременецького професійного ліцею, Кременецького лісотехнічного коледжу та низкою загальноосвітніх закладів освіти. Кожен з них характеризується формуванням своєї зони впливу, а відповідно – освітньо-наукового простору в межах міста.

Після реалізації адміністративної реформи цей освітній кластер став не лише локальним, а й регіональним центром підготовки кадрів, що зміцнює науково-освітню функцію міського простору. Просторово це виявляється у формуванні студентських кварталів, гуртожитків, розширенні обслуговуючої інфраструктури (кафе, бібліотеки, культурні простори).

До 2020 р. культурно-туристичний простір у Кременці базувався на Замковій горі, сакральних пам'ятках і ботанічному саду.

Після отримання статусу центру громади посилювався акцент на брендуванні міста як «туристичного ядра громади». Розширились інвестиції в благоустрій, проведення фестивалів і культурних подій. У просторовому вимірі це відобразилося шляхом розбудови публічних просторів (скверів, набережних), збільшення туристично-сервісних зон у центрі.

Транспортно-логістичний простір пов'язаний з його розташуванням на перетині трас на Дубно, Шумськ, Почаїв, що визначає його транзитну функцію.

За результатами реформи зросла роль міста як транспортного вузла для всієї громади: частина доріг отримала пріоритет у ремонтах, зросла кількість маршрутів у напрямку сіл громади. Це підсилило маятникову мобільність (жителі сіл приїжджають у місто за послугами й на роботу).

Після завершення адміністративної реформи суттєвих змін зазнав комунально-інженерний простір. У статусі центру громади Кременець отримав додаткове фінансування на розвиток мереж – водопостачання, освітлення, дороги. Роз-

ширилися зони нового житлового будівництва на периферії, з'явилися сучасні котеджні квартали. Було оновлено елементи благоустрою в центрі (вулиці, тротуари, паркування), що перерозподілило вуличний простір на користь пішоходів.

Соціально-медицинський простір змінився у зв'язку з виділенням нових госпітальних округів, одним з центрів яких в області став Кременець. Місцева опорна лікарня після реформи стала центром медичного обслуговування для всієї громади. Це посилило функцію міста як медико-соціального ядра: зростання потоку пацієнтів із навколишніх сіл, модернізація медзакладів, поява нових соціальних служб.

Окрему позицію складає екологічно-рекреаційний простір. Кременецькі гори, ботанічний сад, природно-заповідні території стали ключовими осередками «зеленої інфраструктури». У результаті з'явився акцент на екотуризмі та створенні рекреаційних маршрутів для всієї громади. Це змінило баланс між забудованими й природними зонами, підсилюючи функцію міста

як «воріт до рекреаційного простору Волинського Поділля».

Проводячи компаративний аналіз двох образних міських населених пунктів Тернопільської області, які стали центрами громад слід констатувати позитивні тренди їх просторової організації. Якщо Скалат закріпив в ході адміністративної реформи роль адміністративно-сервісного центру (концентрація управління, ЦНАП, комісій, служб), то Кременець перетворився з районного центру на багатофункціональний центр громади. Скалат можна асоціювати як зародковий транспортний вузол, що розширює свою комунально-інженерну потужність, то Кременець посилив транспортну й медичну функції, а центр міста консолідував адміністративно-управлінські, культурні й сервісні функції. Скалат лише обрав вектор на культурно-туристичну ревіталізацію, що пов'язано з розташуванням тут замку та проведенням благоустрою прилеглих територій, формує нові публічні простори, в той час як Кременець розширює освітні та туристичні простори при одночасному зрос-

Таблиця 2

Просторова організація типів міського простору Кременця: до та після 2020 р.

Тип міського простору	До 2020 р. (райцентр)	Після 2020 р. (центр громади)	Основні зміни
Адміністративно-управлінський	Районна адміністрація, районна рада, міська рада; частина сервісів зосереджена в районних структурах.	Центр об'єднаної громади: міська рада, ЦНАП, виконавчі органи, адмінпослуги для жителів сіл громади.	Посилення центральної частини міста як ядра адмінпослуг; збільшення навантаження на інституції.
Освітньо-науковий	Осередок середньої та вищої освіти: ліцей, коледж, академія.	Кременець – центр освітнього простору для всієї ТГ; зростання студентських кварталів, гуртожитків, обслуговуючих закладів.	Розширення студентської та наукової інфраструктури, збільшення впливу на містобудівний розвиток.
Культурно-туристичний	Замкова гора, сакральні пам'ятки, ботсад; туризм розвинений, але точковий.	Стратегічне позиціонування міста як бренду ТГ; більше фестивалів, подій, благоустрій центрів відпочинку.	Поява публічних просторів, акцент на туризм як драйвер розвитку.
Транспортно-логістичний	Перетин трас на Дубно, Шумськ, Почаїв; локальні маршрути.	Центр маятникових поїздок; збільшення громадського транспорту з сіл; ремонти ключових доріг.	Зміцнення ролі вузла сполучень, зростання маяткової мобільності.
Комунально-інженерний	Базові мережі (водопостачання, електрика); проблеми з каналізацією та благоустроєм.	Розширення інфраструктури завдяки ресурсам громади; благоустрій центральних вулиць, розвиток околиць.	Поступове перетворення міського простору на комфортніший для жителів і туристів.
Соціально-медицинський	Лікарня для району, кілька соціальних служб.	Опорна лікарня громади, соціальні установи для мешканців усіх населених пунктів.	Збільшення потоків пацієнтів і посилення медичної функції.
Екологічно-рекреаційний	Кременецькі гори, ботсад, рекреація локального значення.	Активне використання рекреації для всієї громади; розвиток екомаршрутів, «зелених зон».	Посилення ролі природи як ресурсу розвитку туризму та підвищення якості життя.

танні ролі екологічно-рекреаційних зон у формуванні міського ландшафту.

А отже, просторова організація Кременця стала більш диференційованою, поліфункціональною та орієнтованою на обслуговування не лише містян, а й мешканців усієї громади, в той час як Скалат лише формує своє «управлінсько-адміністративне обличчя», яке має забезпечити формування організованих просторів міста, які б забезпечували потреби мешканців новоутвореної громади.

Висновки. Просторова організація типів міського простору повинна сприйматися не як статична ієрархія зон, а динамічна мережа відносин, де форми, функції та значення співеволюціонують під впливом ринків, інституцій, технологій

і повсякденних практик. Інтеграція зазначених теорій і методів дає надійний теоретичний фундамент для емпіричного аналізу конкретного міста чи агломерації.

За результатами адміністративно-територіальної реформи відбулася трансформація функціональних типів міського простору.

Після адміністративно-територіальної реформи в Тернопільській області просторову організацію міських просторів було перебудовано у бік поліцентричності, концентрації функцій в нових центрах громад і трансформації внутрішніх міських структур. У результаті міста-центри громад стали активними «вузлами розвитку», а їхні простори (адміністративні, транспортні, культурні) посіли провідне місце у регіональному каркасі.

Література:

1. Громадські простори в малих містах: досвід містечка Копичинці. URL: <https://www.prostir.ua/?library=hromadski-prostory-v-malyh-mistah-dosvid-mistechka-kopychyntsi>
2. Кременецька міська територіальна громада. URL: <https://kremenetska-gromada.gov.ua/>
3. Кузишин А. В. Суспільно-географічна характеристика просторової розосередженості територіальних громад Тернопільської області. *Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства*. Тернопіль : СМП «Тайп». № 7 (випуск 7), 2023. С. 10–15.
4. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Задворний С. І., Пушкар Б. Т., Горошко А. А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. *Слобожанський науковий вісник*. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1. С. 97–104.
5. Мезенцев К.В., Денисенко О.О. Міста на постсоціалістичному просторі: підходи до концептуалізації та місце в урбаністичному дискурсі. *Український географічний журнал*. 2018. № 4(104). С. 16–24.
6. Скалатська міська територіальна громада. URL: <https://skalatmr.gov.ua/strategiya-rozvytku-skalatskoyi-th>
7. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ : Видавництво «Фенікс», 2017. 438 с.
8. Calthorpe P. The Next American Metropolis: Ecology, Community, and the American Dream. 1993. New York: Princeton Architectural Press, 175 p.
9. Duany A., Plater-Zyberk E., Speck J. Suburban Nation. New York : North Point Press, 2000, 320 p.
10. Gehl J. Cities for People. Washington, DC : Island Press, 2010. 269 p.
11. Lefebvre, H. The Production of Space. Oxford: Blackwell, 1991, 461 p.
12. Rogatka K., Kowalski M., Starczewski T. Less important space? Spatial planning in small towns in Poland. *Land Use Policy*, 2023. Vol. 130. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2023.106674>
13. Rogatka K., Starczewski T., Kowalski M., Urban resilience in spatial planning of polish cities – True or false? *Transformational perspective*. Vol. 101. <https://ideas.repec.org/a/eee/lauspo/v101y2021ics0264837720325102.html>
14. Soja E. W. Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-And-Imagined Places. Oxford: Blackwell, 1996, 377 p.
15. Wagner M., Grove A. Research on Small and Medium-Sized Cities: Framing a New Field of Inquiry. *World*. 2021, 2 (1). 105–126.

References:

1. Hromadski prostory v malykh mistakh: dosvid mistechka Kopychyntsi. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?library=hromadski-prostory-v-malyh-mistah-dosvid-mistechka-kopychyntsi>
2. Kremenetska miska terytorialna hromada [Kremenets Urban Territorial Community]. Retrieved from <https://kremenetska-gromada.gov.ua/>
3. Kuzyshyn, A. V. (2023). Suspilno-heohrafichna kharakterystyka prostorovoi rozoseredzhenosti terytorialnykh hromad Ternopilskoi oblasti. [Socio-Geographical Characteristics of the Spatial Dispersion of Territorial Communities in Ternopil Region]. *Visnyk Ternopilskoho Viddilu Ukrainskoho Heohrafichnoho Tovarystva – Bulletin of the Ternopil Branch of the Ukrainian Geographical Society*, 7, 10–15 [in Ukrainian].
4. Kuzyshyn, A. V., Poplavska, I. V., Zadvornyi, S. I., Pushkar, B. T., & Horoshko, A. A. (2024). Osoblyvosti prostorovoi dyferentsiatsii terytorialnykh hromad: Pryklad Ternopilskoi oblasti [Features of Spatial Differentiation of Territorial Communities: The Case of Ternopil Region]. *Slobozhanskyi Naukovyi Visnyk. Seriya: Pryrodnychi Nauky – Slobozhanskyi Scientific Bulletin. Series: Natural Science*, 1, 97–104 [in Ukrainian].
5. Mezentssev K.V., Denysenko O.O. (2018). Mista na postsotsialistychnomu prostori: pidkhody do kontseptualizatsii ta mistse v urbanistychnomu dyskursi. [Cities in the post-socialist space: approaches to conceptualisation and place in

- urban discourse]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal* – Ukrainian Geographical Journal.. 4(104). S. 16–24 [in Ukrainian].
6. Skalatska miska terytorialna hromad [Skalat Urban Territorial Community]. Retrieved from <https://skalatmr.gov.ua/stratehiya-rozvytku-skalatskoyi-th>
 7. Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin : monohrafiia [Urban Ukraine: At the Epicenter of Spatial Changes : Monograph] za red. K. Mezentseva, Ya. Oliinyka, N. Mezentsevoi. Kyiv: Vydavnytstvo «Feniks», 2017. 438 s. [in Ukrainian].
 8. Calthorpe, P. The Next American Metropolis: Ecology, Community, and the American Dream. 1993. New York: Princeton Architectural Press, 175 p.
 9. Duany A., Plater-Zyberk E., & Speck J. (2000). Suburban Nation. New York : North Point Press, 320 p.
 10. Gehl J. Cities for People. (2010) Washington, DC : Island Press, 269 p.
 11. Lefebvre, H. The Production of Space. (1991). Oxford: Blackwell, 461 p.
 12. Rogatka K., Kowalski M., Starczewski T. (2023). Less important space? Spatial planning in small towns in Poland. *Land Use Policy*, Vol. 130. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2023.106674>
 13. Rogatka K., Starczewski T., Kowalski M. (2021). Urban resilience in spatial planning of polish cities – True or false? *Transformational perspective*. Volume 101. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/eee/lauspov101y2021ics0264837720325102.html>
 14. Soja, E. W. (1996). Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-And-Imagined Places. Oxford: Blackwell, 377 p.
 15. Wagner, M., and Grove A. (2021). Research on Small and Medium-Sized Cities: Framing a New Field of Inquiry. *World*. 2 (1): 105–126.

Стаття надійшла: 25.08.2025

Прийнято: 15.09.2025

Опубліковано: 27.10.2025